

xakt

Forskargrupp - Arkitekturkritisk Teori - KTH Research Group - Critical Theory in Architecture – KTH

xakt - arkitekturkritisk teori, KTH är en forskargrupp vid Arkitekturskolan KTH. Studier och forskningsprojekt bedrivs i ett forskningslaboratorium som tillämpar kulturteoretiska och konstnärliga forskningsmetoder i syfte att undersöka och utveckla arkitekturkritiska frågeställningar i tiden.

Samordnare: Katja Grillner

Medlemmar: Tim Anstey, Thordis Arrhenius, Ana Betancour, Katarina Bonnevier, Catharina Gabrielsson, Katja Grillner, Rolf Hughes, Anders Johansson, Ulrika Karlsson, Helena Mattson, Anna Odlinge, Lars Raattamaa, Meike Schalk, Malin Zimm.

Forskningsprogram: xakt utvecklar sedan januari 2002 arkitekturkritisk teori som forskningsfält. Bifogade forskningsprogram är utarbetat av Katja Grillner i samarbete med Lars Raattamaa och Katarina Bonnevier. Specifika forskningsprogram och projektbeskrivningar för pågående projekt finns hos Katja Grillner och kommer läggas ut på arkitekturskolans hemsida i januari 2003.

Innehåll

Introduktion

Forskningsfrågor

Arkitekturkritisk teori som forskningsfält

Internationell förankring och kontaktnät

Verksamhet 2002-2004

xakt inom Arkitekturskolans organisation

Före xakt

Pågående projekt

Bilagor: 1) Konferensprogram postmillenium practices 2) Forskningsprogram VR-finansierat projekt

Introduktion

Att på en kvalificerad nivå delta i och utveckla den arkitekturkritiska diskursen är en central uppgift för Arkitekturskolan KTH. Som akademisk miljö har skolan ett avgörande ansvar för ämnets utveckling i samhället och för professionen. Att kritiskt studera arkitektur som kulturbärare innebär att utforska arkitekturens plats som meningsbärande, och meningsbyggande fenomen i samhället, och att söka frilägga de idé- och maktstrukturer som specifika arkitekturer frambringas i och som de själv genererar i sitt sociala sammanhang. Arkitektur som ämne, fenomen, och kulturbärare, är tätt förbunden med en kritisk och självkritisk diskurs. Forskningsverksamheten inom arkitekturkritisk teori formulerar sina frågeställningar utifrån en medvetet kritisk hållning i förhållande till ämnet och professionen. Den underbygger ämnets självkritiska diskurs genom att förnya vår förståelse av dess kulturella specificitet. Forskargruppen *xakt* samlar sedan januari 2002 arkitekturkritiskt orienterade doktorander och forskare inom Arkitekturskolan KTH i syfte att gemensamt utveckla arkitekturkritisk teori som forskningsfält. *xakt* genererar därmed en central forsknings- och forskarutbildningsmiljö som, förutom den specifika kunskapsutveckling som sker genom varje forskningsprojekt och utbildning av kompetenta lärare, ger en viktig grund för en kvalificerad arkitekturdebatt och kritik i arkitekturpress och andra media som är avgörande för grundutbildning, profession och samhälle.

Forskningsfrågor

Var finner vi angelägna ifrågasättanden inom arkitektens fält idag? Arkitektur produceras i början av det tredje årtusendet i ett samhälle där fundamentala politiska begrepp som nation, identitet och demokrati genomgår starka förändringar. Ett brett spektrum av identitetsuppfattningar och demokratisyner konvergerar genom arkitekturen i konkreta projekt (Ta t ex Sergels Torg, Svensk Ambassad i Washington, Världskulturmuseum...). De senaste åren har Sverige haft en uttalat arkitektur- och designintresserad regering, vilket yttrat sig i särskilda satsningar av olika slag (arkitekturpolitiskt handlingsprogram, arkitekturår). Motiven bakom uttrycks på flera olika sätt, från värnandet om allas rätt till en 'god' fysisk miljö i ett hållbart samhälle, till att 'svensk' arkitektur och design lyfts fram som ett nationellt 'varumärke'. Såväl värnandet om den 'goda' miljön, som framlyftandet av 'svenska' varumärken, är viktiga fenomen att utsätta för arkitekturkritisk granskning. Det 'goda' är aldrig oproblematiskt. Omedelbart infinner sig följdfrågan: för vem eller vilka? Föreställningen om en 'svensk' arkitekturtradition är lika problematisk – för vilka är det som konstruerar den legitima traditionen? Vilka ryms inom den? Vilken arkitektur osynliggörs? Arkitekturprojekt i Sverige idag skriver med automatik in sig i detta problematiska begreppsfält. Trots detta debatteras frågorna alltför sällan av arkitekter och i arkitekturmedia. Nation, identitet, demokrati - utgör bara ett, om än fundamentalt, exempel på avgörande begreppsfält i gungning idag. Kunskap, makt, representation kan betraktas som ett annat sådant fält som också starkt påverkar den samtida arkitekturen på såväl formala som begreppsliga plan.

Inom *xakt* bedrivs forskning som från olika synvinklar belyser och fördjupar vår förståelse av det sätt varpå arkitekturen skriver och har skrivit in sig i dessa begreppsfält. I de enskilda projekten bedrivs forskning som frilägger synen på det offentliga rummet, för vem och av vem det produceras, vad vårt begär av det 'offentliga' egentligen tillfredsställer; som skriver om och in rumsbegreppets historia i en kolonialistisk verklighet; som förvecklar spelet med och om nationell och exotisk arkitektur i 1800-talets världsutställningar; som undersöker de rumsliga drömmarnas former i virtualitetens poetiska och materiella arkitekturer; som konstruerar form i marginalen; som utforskar modernitetens tvehågsenhet inför historien och dess monument; som tecknar dess specifika villkor och uttryck i Latinamerika; som beskriver den internationella modernismens rörelse från politiskt frigörelseprojekt till kommersialism; som utforskar arkitektens relation till konsumtion genom Reyner Banham; som lyfter fram landskapsbegreppets betydelse för 60- och 70-talets strukturalistiska och metabolistiska arkitektur- och stadsplaneringsvisioner; som frågar sig vad som konstituerar och har konstituerat arkitektens professionella auktoritet i specifika historiska situationer, och vilka utmaningar arkitektens yrkesidentitet står inför idag.

Inom forskargruppen pågår för närvarande tolv forskningsprojekt (elva individuella doktorandprojekt, ett större med tre forskare i samarbete, se projektrubriker nedan). Projekten är finansierade med medel från Vetenskapsrådet, KTH-centralt (fem excellenstjänster), och Arkitekturskolan KTH. Tre forskare är disputerade (Grillner, Anstey, Hughes), tio är doktorander vid Arkitekturskolan KTH, en är doktorand vid Landskapsplanering, Alnarp (Schalk). Tre doktorsdisputationer och fyra licentiatsexamina planeras äga rum under 2003 (Arrhenius, Johansson, Mattson, Gabrielsson, Odlinge, Schalk, Zimm). Samtliga forskningsprojekt är förankrade i specifikt avgränsbart källmaterial som varierar mellan till exempel: 1893 års världsutställning i Chicago (Bonnevier), Reyner Banham (Mattson), Huysmans roman *A rebours* (Zimm), Louis Kahn och Albert Camus (Raattamaa), Gordon Bunschaft och Sune Lindström (Karlsson), Leon Battista Alberti (Anstey). Både avseende

källmaterial, frågeställningar och referenslitteratur finns viktiga beröringspunkter mellan projekten, som också stärks genom forskargruppens seminarieverksamhet.

Arkitekturkritisk teori som forskningsfält

Arkitekturkritisk teori är ett i grunden interdisciplinärt forskningsfält som undersöker arkitekturens historia, teori och kritiska diskurs, med kulturteoretiska och konstnärliga forskningsmetoder. Forskningen syftar på ett övergripande plan till kritisk förståelse för arkitekturens frambringande och verkningssätt i samhället, genom att utforska och beskriva arkitekturens betydelse som teknik, funktion, och värde, i ett sammanhang av kultur, ekonomi och språk. Det är ett studium av arkitektur som kulturell konstruktion, dvs som artefakt. *Arkitekturkritisk teori* har stark koppling till det breda forskningsfält *Arkitekturens teori och historia* som utvecklats i olika former sedan slutet av sextiotalet. Det är emellertid viktigt att betona att den forskning som bedrivs inom arkitekturkritisk teori söker sin förankring såväl i en bredare kulturteoretisk metodtradition, som genom utveckling av alternativa gestaltande forskningsmetoder (sk konstnärlig forskning, practice based research in the arts).

Det kulturteoretiska epistemologiska fält (utanför arkitekturforskningen) som arkitekturkritisk teori tecknar utgörs av *maktkritik* (ex Theodor Adorno, Simone de Beauvoir, Michel Foucault), *representationsteori* (ex Paul Ricoeur, Gaston Bachelard, Ludwig Wittgenstein), *diskursanalys* (ex Antonio Gramsci, Friedrich Kittler, Gayatri Spivak), och *konstruktivism* (ex Jacques Derrida, Gilles Deleuze, Judith Butler). Historisk förståelse, liksom kunskap om andra viktiga kulturbärare i olika tider, och i olika kulturer, är, parallellt med en ständigt uppdaterad arkitektonisk samtidsanalys, avgörande element i laboratoriets förståelse och avgränsning av relevanta arkitekturkritiska frågeställningar. Vad gäller utvecklingen av gestaltande forskningsmetoder (sk konstnärlig forskning) inom arkitekturkritisk teori hämtas metodologisk förankring bl a i Ricoeurs fiktionsmodell, och Bachelards framställning av den materiella fantasin. Förebilder inom arkitekturämnet studeras genom bl a Jennifer Bloomer (*Architecture and the Text*, och *Abodes of Theory and Flesh*), Jonathan Hill (*The Illegal Architect*), 60-70-talens avantgardearkitektur i rörelser som *Archigram*, *Situationismen* och *Metabolismen*, och samtida utforskare av visionära teknologier som Diller och Scofidio, John Frazer, Greg Lynn, Servo, m fl.

Internationell förankring och kontaktnät

Arkitekturkritisk teori är ett arkitekturteoretiskt forskningsfält under stark internationell utveckling. På UCLA har *Critical Studies in Architectural Culture*, etablerats av internationellt erkända forskare som Sylvia Lavin och Anthony Vidler. I antologier som *Intersections– architectural histories and critical theories* (Routledge 2000, eds I. Borden, J. Rendell) argumenteras för den politiska angelägenheten av att anlägga ett kritisk teoretiskt perspektiv på arkitekturämnet och dess historia. Man kan se utvecklingen som ett återtagande av den medvetna kritiska relation mellan arkitekturens teori och dess historia som Manfredo Tafuri etablerade i sin *Theories and history of architecture*, och som därefter utvecklats till ett akademiskt ämnesområde med stark förankring i den anglosaxiska världen. Forskningsgruppens medlemmar har stark internationell förankring genom tidigare studier hos, och pågående forskningssamarbeten med internationellt framstående forskare och forskningsmiljöer inom arkitekturens teori, historia och kritiska praktik: Jennifer Bloomer (Athens, Georgia), Beatriz Colomina (PhD-program teori och historia, Princeton) Adrian Forty, Jane Rendell och Jonathan Hill (PhD-program teori och historia samt research by design vid Bartlett School of Architecture, UCL), Alberto Pérez-Gómez (PhD-program teori och historia, McGill University), Mark Cousins (PhD-program teori och historia, AA), John

Dixon Hunt (Landscape Theory/History, University of Pennsylvania), Mario Carpo (Director, CCA, Montreal), och Greg Lynn (UCLA och ETH, Zurich). Detta kontaktnät ger ett mycket betydelsefullt stöd till utvecklingen av arkitekturkritisk teori vid arkitekturskolan KTH.

Verksamhet 2002-2004

2002-2003: Under sitt första verksamhetsår har *xakt* genom seminarieverksamhet, och medverkan i kurser i grundutbildningen etablerat sig på Arkitekturskolan som en stark forskningsmiljö. Som avslutning på året presenterar forskargruppen sina pågående arbeten i *postmillennium practices* - ett öppet symposium på Arkitekturskolan den 18/12 (program bifogas i bilaga 1). Gruppens regelbundna seminarier äger rum en gång i veckan med ett program som växlar mellan diskussion av central referenslitteratur och pågående forskningsprojekt i gruppen. Under våren 2003 planeras en workshop om att betrakta arkitektur som kulturell konstruktion i samarbete med Johan Fornäs från JMK. Tre disputationer och fyra licentiatsexamina (Arrhenius, Johansson, Mattson, Gabriellson, Odlinge, Schalk, Zimm).

2003-2004: Forskargruppen *xakt* utvecklas till ett centrum för undervisningen i samtida arkitekturteori i grundutbildningen vid arkitekturskolan och samarbetar med *arkitekturhistoria* kring undervisningen i teori och historia. Detta betyder att undervisande lärare i *samtida arkitekturteori* är knutna till *xakt*. Utveckling av fristående kurser (20p) och licentiatsprogram i mån av finansiering. Vår- 2004 publicerar *xakt* en antologi med forskningsprogram och artiklar från pågående projekt samt arrangerar ett internationellt symposium i arkitekturkritisk teori som inbjuder internationellt framstående forskare och doktorander inom området att diskutera arkitekturkritisk teori som forskningsfält och presentera sin forskning. Två disputationer (Karlsson, Betancour)

xakt inom Arkitekturskolans organisation

xakt är idag en forskargrupp utan formell organisatorisk placering inom arkitekturskolan. Forskningsfältets centrala betydelse för grundutbildningen och de deltagande forskarnas genomgående höga kvalifikationer motiverar dock att *xakt* utvecklas till ett centrum för undervisningen i samtida arkitekturteori vid arkitekturskolan, och en forskarutbildningsmiljö med egen verksamhetsbudget för handledningsstöd och utveckling av kursverksamhet. Detta i enlighet med arkitekturskolans styrelses tidigare beslut om att utveckla forskarutbildningen genom täta forskningsmiljöer och tydliga spår (Utredning Grillner/Marcus 2001). *xakt* har kunnat etableras under 2002 tack vare Katja Grillners samordning och de mycket kvalificerade doktorander som för närvarande bedriver doktorandstudier inom ämnet med stöd av framförallt KTH's excellenstjänster. Under 2003 tillkommer två disputerade forskare, Tim Anstey och Rolf Hughes, som tillsammans med Katja Grillner erhållit finansiering från vetenskapsrådet för ett 3-årigt forskningsprojekt – *Architecture and its mythologies – Authorship – Judgement and Representation*. Under hösten 2002 har filosofen och konstteoretikern Sven-Olov Wallenstein, som är en återkommande opponent vid xakts seminarier och även handleder flera pågående doktorandprojekt, deltagit med en föreläsning och seminarier i den Arkitekturteorikurs Grillner ger för år 3-5 och doktorander på Arkitekturskolan. De avhandlingsprojekt som för närvarande pågår inom gruppen handleds av Katja Grillner, Jan Henriksson, Jadwiga Krupinska, och Jerker Lundequist, som huvudhandledare, och inbegriper bl a Gunilla Bandolin, Jennifer Bloomer, Mark Cousins, Staffan Henriksson, Stefan Jonsson, Jane Rendell och Sven-Olov Wallenstein som biträdande handledare.

Före *xakt*

Inom arkitekturforskningen på KTH har arkitekturkritiskt orienterad forskning bedrivits av forskare och doktorander dels som arkitekturteori på avdelningarna Arkitektur, Formlära och Projekteringsmetodik, och dels på avdelningen för Arkitekturhistoria. Koncentrerade forskningsmiljöer har dock länge saknats, varför en del initiativ tidigare tagits i denna riktning. En grupp doktorander på KTH (Bergström, Grillner, Marcus m fl) inrättade 1999 SATH (seminarium för arkitekturens teori och historia) där arkitekturteoretiska och arkitekturhistoriska källtexter behandlats i öppna seminarier med doktorander, forskare och verksamma arkitekter som deltagare. Verksamheten drevs under ett år med ett tiotal seminarier. Alberto Pérez-Gómez, och Manuel de Landa medverkade som internationella gäster i dessa seminarier.

Kännetecknande för tidigare initiativ till att samla arkitekturteoretiskt inriktad forskning har varit att de haft svårt att överleva på grund av att intresset främst funnits hos doktoranderna själva och att de inte lyckats utverka tydligt stöd i vare sig arkitekturskolans organisation eller genom medverkan av handledare och disputerade forskare. Det bör betonas att läget för *xakt* i detta avseende är annorlunda. Dels har Arkitekturskolans styrelse uttalat tydligt stöd för utvecklingen av en kulturteoretisk forskarutbildningsinriktning inom arkitekturämnet i enlighet med tidigare utredning (Grillner och Marcus). Dels leds denna grupp av en disputerad forskare, Katja Grillner, som dessutom tillsammans med två andra disputerade forskare (Anstey, Hughes) beviljats forskningsanslag från Vetenskapsrådet fram till 2005. Inom nästa år kommer dessutom ytterligare tre av gruppens medlemmar vara disputerade. Att forskargruppens aktiva forskare därigenom utgörs av en blandning av doktorander och redan disputerade ger mycket goda förutsättningar för *xakt* utveckling under den närmaste framtiden som forsknings- och forskarutbildningsmiljö, och som centrum för undervisningen i samtida arkitekturteori vid arkitekturskolan.

Katja Grillner 2002-12-16

xakt – pågående forskningsprojekt 2002-2003

Forskningsprojekt (program bifogas i Bilaga2):

Architecture and its Mythologies – Authorship, judgement and representation

Finansiering: 2003-2005

Timothy Anstey (Lärare, PhD)	<i>Fifteenth century origins for modern architectural discourse</i>
Katja Grillner (Lärare, Tekn.Dr.)	<i>Architects in the Landscape Garden - Challenging authorship, judgement and representation</i>
Rolf Hughes (PhD)	<i>Hybrid Theory: The Poetics of Design</i>

Avhandlingsprojekt

Thordis Arrhenius (Lärare, doktorand) Disp 2003	<i>Restoration and Modernity: The Enigma of the Old in the Era of the New</i>
Ana Betancour (Lärare, doktorand) Disp 2004	<i>Latin American Modernity – Buenos Aires 20's-30's</i>
Katarina Bonnevier (Doktorand) Disp 2007	<i>The Decorative/Theatrical Art of Architecture –Ornaments, Coulisses and Other Figures.</i>
Catharina Gabrielsson (Doktorand) Disp 2006	<i>Det offentliga rummet som medium</i>
Anders Johansson (Doktorand) Disp 2003	<i>The architectural metaphor – textual models in spatial construction</i>
Ulrika Karlsson (Doktorand) Disp 2004	<i>Kommersialiseringen av modernismen – USA – Sverige 50-60-tal</i>
Helena Mattson (Doktorand) Disp 2003	<i>Arkitektur och konsumtion - en studie av Reyner Banhams utbytbarhetens estetik</i>
Anna Odlinge (Doktorand) Disp 2005	<i>Form i marginalen</i>
Lars Raattamaa (Doktorand) Disp 2006	<i>Rummets födelse som arkitektoniskt begrepp i kolonialiseringens epok</i>
Meike Schalk (Lärare, doktorand) Disp 2005	<i>Landscape vs city – 1960's –70's critical urban movements</i>
Malin Zimm (Doktorand) Disp 2005	<i>The Dying Dreamer - Architecture of Parallel Realities</i>